

УДК 155.416.3

Бабій Олександр Іванович

аспірант кафедри загальної психології та психології розвитку особистості
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
ORCID: 0000–0003–1918–0152

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛОКУСУ КОНТРОЛЮ
ТА СУБ'ЄКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСІБ ІЗ ВИРАЖЕНИМИ
ПОКАЗНИКАМИ ОСОБИСТІСНОЇ БЕЗПЕКИ/НЕБЕЗПЕКИ**

Стаття присвячена аналізу емпіричного дослідження особливостей осіб із вираженими показниками особистісної безпеки/небезпеки. Показано основні особливості локусу контролю та суб'єктивного благополуччя осіб із вираженими показниками особистісної безпеки/небезпеки на різних вікових відрізках.

Ключові слова: особистість, особистісна безпека, локус контролю, суб'єктивне благополуччя, активність.

Постановка проблеми. Особистісна безпека виступає провідною умовою гармонійного розвитку особистості. Психологічний аналіз наукових першоджерел показує, що людина, в якій не розвинене почуття особистісної безпеки, не має внутрішнього ресурсу щодо опору негативним впливам, може повністю втратити можливість ефективного функціонування. Особливого значення набуває вивчення особливостей особистості осіб із вираженими показниками особистісної безпеки/небезпеки на різних вікових відрізках, оскільки саме внутрішні новоутворення покликані підтримувати відчуття безпеки людини на різних етапах її життя.

У даній статті представлено результати емпіричного дослідження особливостей локусу контролю та суб'єктивного благополуччя в осіб із різними ступенями вираженості особистісної безпеки/небезпеки на різних вікових відрізках.

Мета статті — аналіз результатів емпіричного дослідження особливостей локусу контролю та суб'єктивного благополуччя в осіб з різним рівнем вираженості відчуття особистісної безпеки/небезпеки на різних етапах онтогенетичного розвитку.

Результати дослідження. Розглянемо особливості локусу контролю досліджуваних, що відчувають особистісну безпеку (ОБ) на різних вікових відрізках.

Профілі локусу контролю в групі ОБ розкривають гармонійну локалізацію відповідальності за своє життя на всіх розглянутих відрізках життєвого шляху (та досягають піку у 40–42 роки). Ідентичність профілів доводить баланс між екстернальністю та інтернальністю в осіб групи ОБ у різних роках життя. На відрізку 40–42 роки максимального розвитку досягають показники Іс — інтернальність у сфері сімейних стосунків та Ім — інтернальність у сфері міжособистісних стосунків; слабо представлені показ-

ники Ів — інтернальність у сфері виробничих стосунків, що доводить значення сімейних цінностей та дружніх стосунків у зрілому віці в осіб, що схильні до відчуття особистісної безпеки. Ці дані співпадають із результатами дослідження локусу контролю за критерієм особистісної безпеки/небезпеки, проведеного нами раніше, достовірні розбіжності за t-критерієм Стьюдента на рівні ($t > t_a = 0,01$) були знайдені за шкалами: Із — загальна інтернальність, Іс — інтернальність у сфері сімейних стосунків, Ів — інтернальність у сфері виробничих стосунків, Ім — інтернальність у сфері міжособистісних стосунків.

Досліджувані із суб'єктивним відчуттям небезпеки (ОНБ) на різних вікових етапах мають складнощі із локалізацією відповідальності у різних сферах життєдіяльності: загальний показник інтернальності у них нижчий, аніж у групі ОБ (особливо в групі ОБ5 — 30–35 років, групі ОБ6 — 40–42 роки).

Саме схильність до відчуття особистісної небезпеки на всіх виділених відрізках життя може провокувати неспроможність нести відповідальність за значимі обставини життя, контролювати їх, схильність до міркувань про неможливість втручатися у долю. Виключення представляє показник Ід — інтернальність у сфері досягнень, який досягає максимального виразу у період 23–24 років та 30–35 років, коли кар'єрні домагання особистості є домінуючими.

З рисунку 1 ми бачимо, що загальний показник інтернальності є найвищим в групі ОБ (5–6 стенів) на всіх вікових відрізках, а в групі ОНБ — досягає 5 стенів лише у 19–20 та 23–24 роки, коли суб'єкт ще недостатньо занурився у соціальне життя. Подібна однорідність профілів відстежується у показниках інтернальності, що відображають суб'єкт-суб'єктні відносини (Іс — інтернальність у сфері сімейних стосунків та Ім — інтернальність у сфері міжособистісних стосунків).

Наступним кроком розглянемо профілі психологічного благополуччя в групі досліджуваних ОБ, які різняться за віком (рис. 2).

З рисунку 2 ми бачимо, що на всіх виділених відрізках розвитку особистості виявлено всі високі показники суб'єктивного благополуччя як основи особистісної безпеки. Лише у 17–18, 19–20 та 21–22 роки виявлено незначне зниження позитивного ставлення до себе, що пов'язується нами із кризовими етапами початку навчання та самостійної професійної діяльності.

На рисунку 3 представлено профілі психологічного благополуччя в групі досліджуваних ОНБ, які різняться за віком.

Рисунок 3 демонструє, що у вікових групах осіб, схильних до відчуття особистісної небезпеки, виявлені розбіжності: найнижчі показники психологічного благополуччя виявлено у віці 30–35 та 40–42 роки за позитивним ставленням до себе, особистісною автономією та зростанням і наявністю мети у житті.

Узагальнені профілі психологічного благополуччя особистості в групах осіб, схильних до відчуття особистісної безпеки/небезпеки, представлено на рисунку 4. Із рисунка ми бачимо, що в усіх вікових групах осіб, схильних до відчуття особистісної безпеки, показники психологічного благопо-

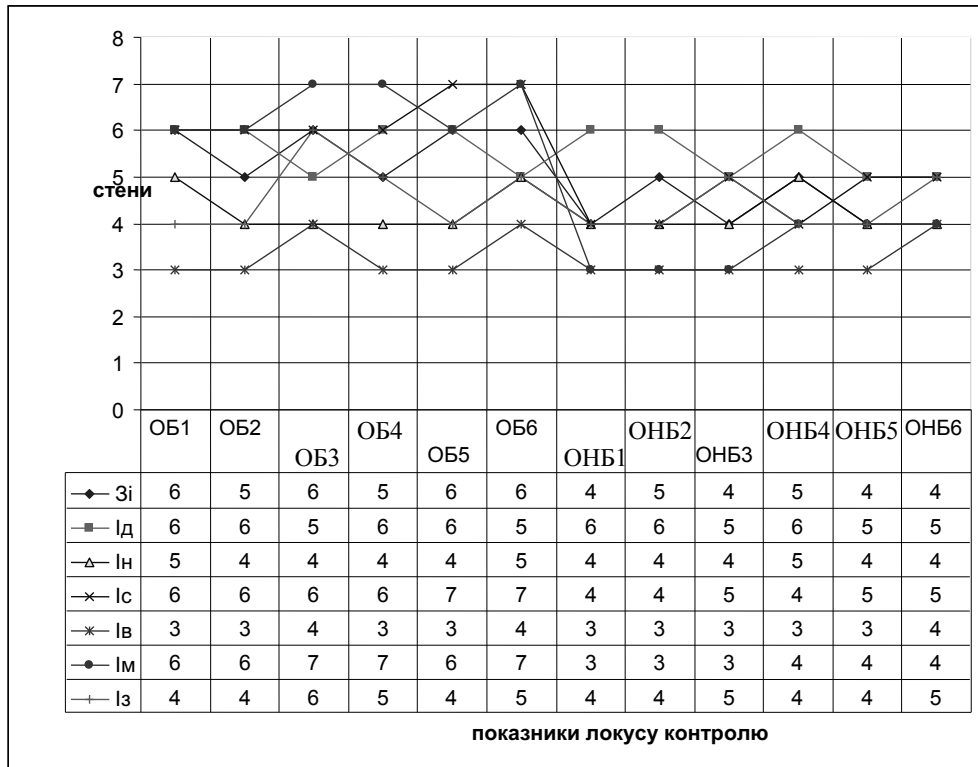

Рис. 1. Профілі локусу контролю досліджуваних груп ОБ та ОНБ, які відрізняються за віком

Примітка: 1) група ОБ1 і ОНБ1 — 17–18 років, група ОБ2 і ОНБ2 — 19–20 років, група ОБ3 і ОНБ3 — 21–22 роки, група ОБ4 і ОНБ4 — 23–24 роки, група ОБ5 і ОНБ5 — 30–35 років, ОБ6 і ОНБ6 — 40–42 роки; 2) Зі — загальна інтернальність, Ід — інтернальність у сфері досягнень, Ін — інтернальність у сфері невдач, Іс — інтернальність у сфері сімейних стосунків, Ів — інтернальність у сфері виробничих стосунків, Ім — інтернальність у сфері міжособистісних стосунків, Із — інтернальність у сфері здоров'я

луччя високі, що свідчить про переживання душевного комфорту, актуальну успішність поведінки та діяльності, задоволеність міжособистісними зв'язками та спілкуванням.

В осіб, схильних до відчуття особистісної небезпеки, які відносяться до різних вікових груп, характерне загальне незадовільне ставлення до себе; низькі показники особистісної автономії проявилися у 30–35 та 40–42 роки, що може бути індикатором проблем особистісного здоров'я, слабкої психічної стійкості, загальної негативної спрямованості особистісного розвитку. Недостатній рівень автономії у осіб 30–35 та 40–42 років, схильних до відчуття особистісної небезпеки, свідчить про можливі проблеми із саморегуляцією.

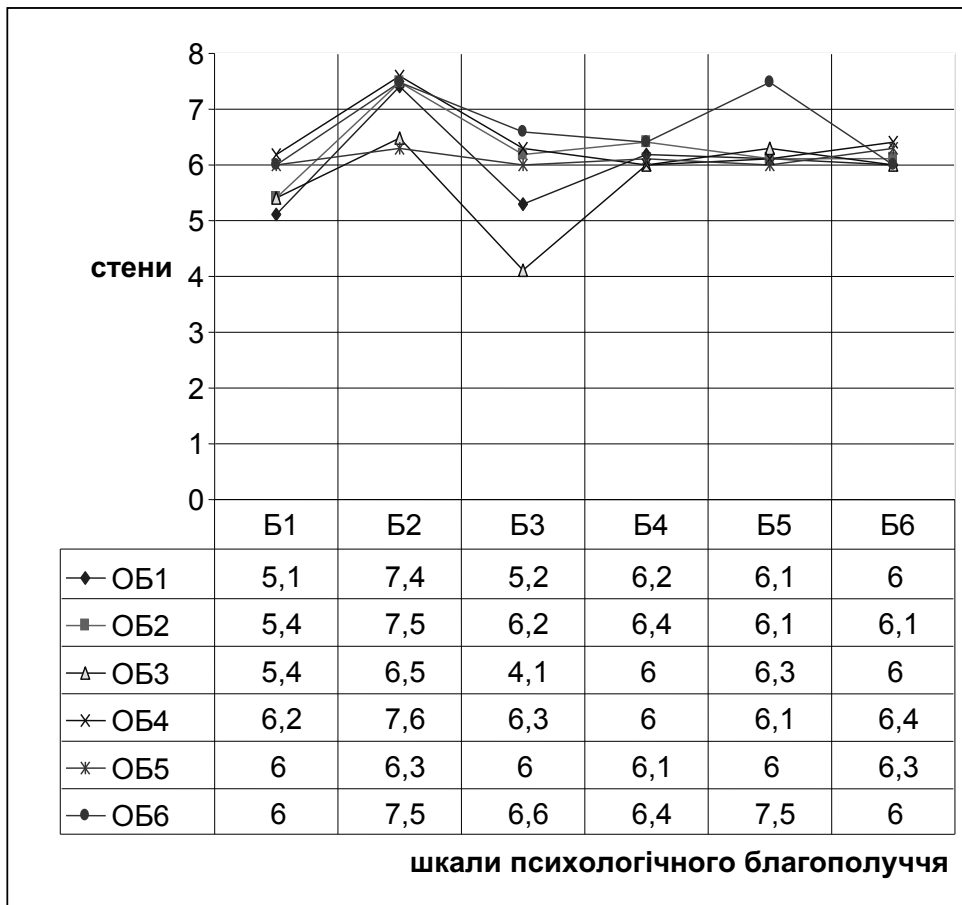

Рис. 2. Профілі структури психологічного благополуччя досліджуваних групи ОБ, які різняться за віком

Примітка: 1) ОБ — особистіна безпека; 2) група ОБ1 — досліджувані 17–18 років, група ОБ2 — 19–20 років, група ОБ3 — 21–22 роки, група ОБ4 — 23–24 роки, група ОБ5 — 30–35 років, група ОБ6 — 40–42 роки; 3) Б1 — позитивне ставлення до себе, Б2 — автономія, Б3 — керування оточуючими, Б4 — особистісне зростання, Б5 — наявність мети у житті, Б6 — самоприйняття

У періоди 23–24 та 30–35 років відчуваються проблеми із особистісним зростанням та наявністю мети у житті.

Висновки та перспективи подальшого розвитку. Таким чином, на усіх вікових відрізках в групах осіб, які суб'єктивно відчувають особистісну безпеку та небезпеку, представлені чисті та змішані типи психологічного захисту, в групах осіб, що суб'єктивно відчувають особистісну безпеку на усіх вікових відрізках, особливу роль відіграє реактивне утворення, що сприяє перетворюванню негативного імпульса у позитивний. В обох групах найбільш важливими виступають відрізки 23–24 роки, коли значно по-

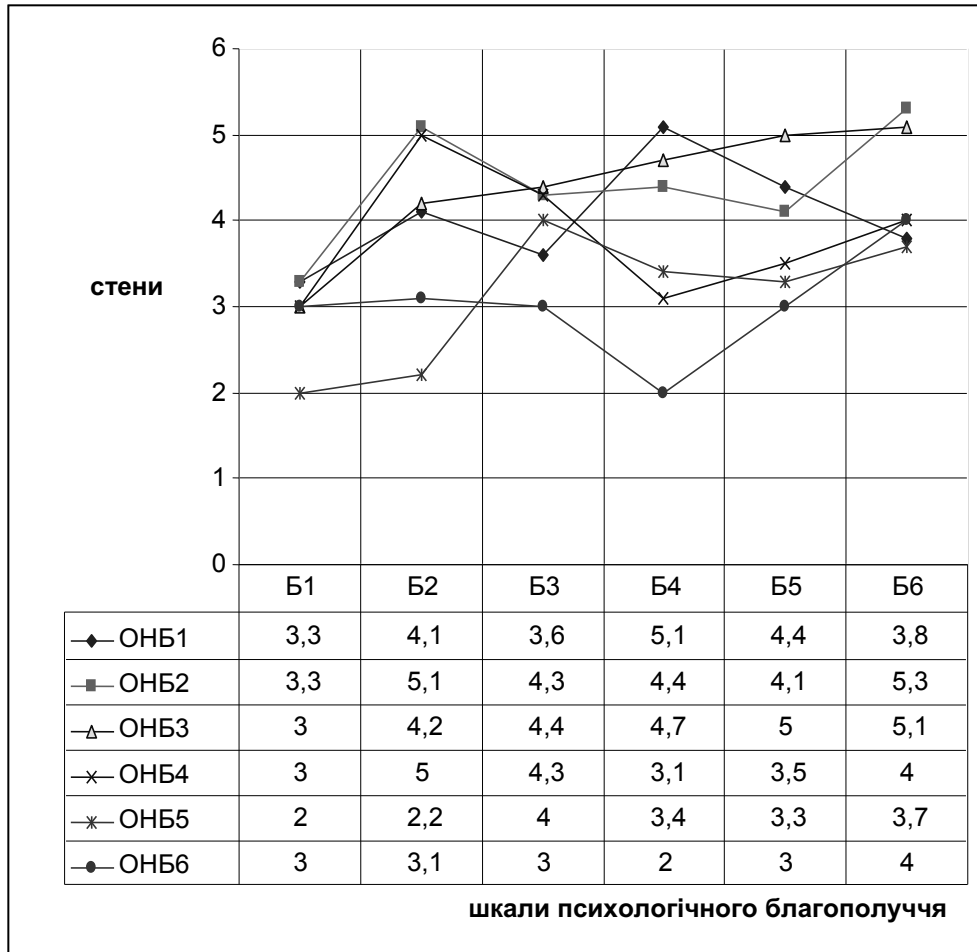

Рис. 3. Профілі структури психологічного благополуччя досліджуваних групи ОНБ, які різняться за віком

Примітка: 1) ОНБ — особистісна небезпека; 2) група ОНБ1 — досліджувані 17–18 років, група ОНБ2 — 19–20 років, група ОНБ3 — 21–22 роки, група ОНБ — 23–24 роки, група ОНБ5 — 30–35 років, група ОНБ6 — 40–42 роки; 3) Б1 — позитивне ставлення до себе, Б2 — автономія, Б3 — керування оточуючими, Б4 — особистісне зростання, Б5 — наявність мети у житті, Б6 — самоприйняття

ширюється захисний поведінковий репертуар, та 40–42 роки, коли знову особливу роль відіграє реактивне утворення.

В групі осіб, які суб'єктивно відчувають особистісну безпеку (ОБ), представлено гармонійну локалізацію відповідальності за своє життя на всіх розглянутих відрізках життєвого шляху (пік у 40–42 роки, на цей же період припадає максимальний розвиток інтернальності у сфері сімейних та міжособистісних стосунків). Досліджувані із суб'єктивним відчуттям не-

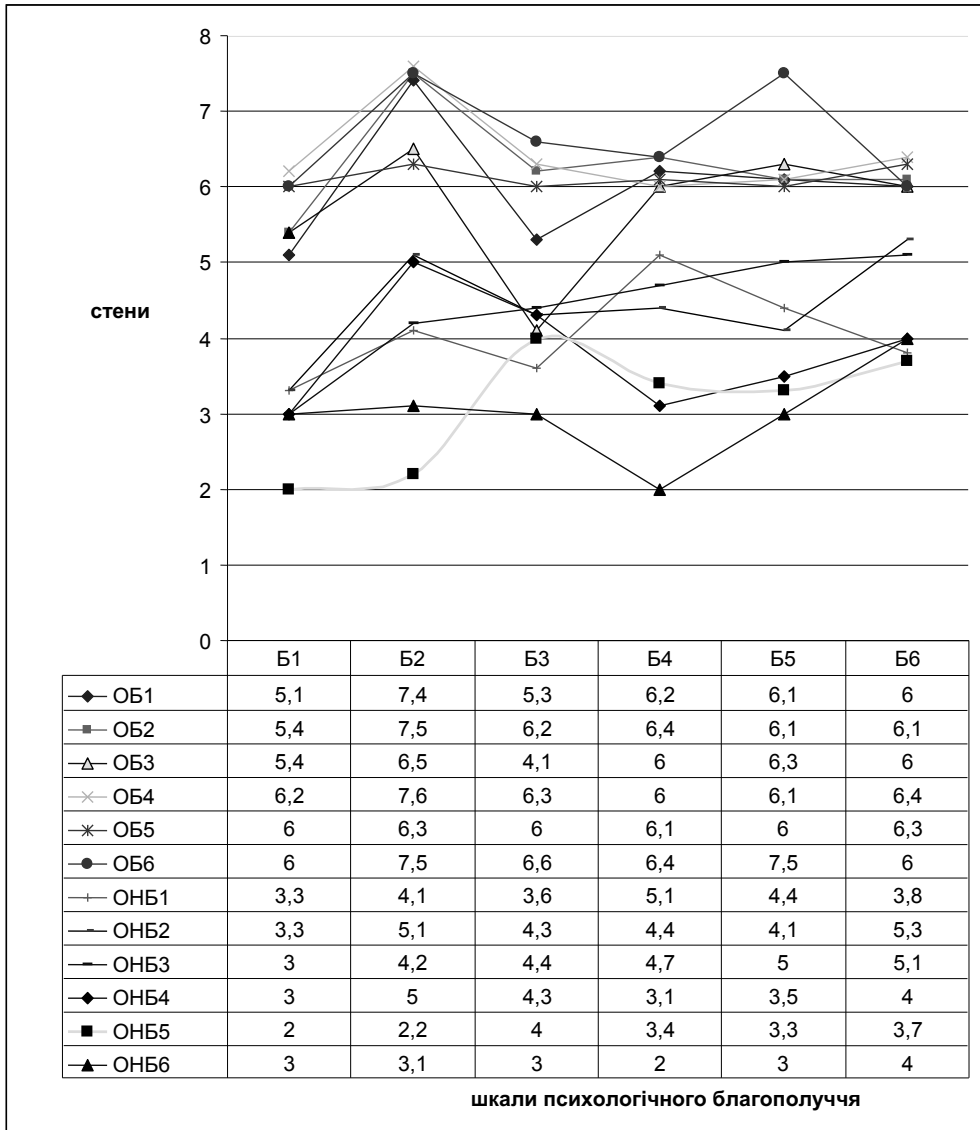

Рис. 4. Профілі структури психологічного благополуччя досліджуваних груп ОБ та ОНБ, які відрізняються за віком

Примітка: 1) група ОБ1 і ОНБ1 — 17–18 років, група ОБ2 і ОНБ2 — 19–20 років, група ОБ3 і ОНБ3 — 21–22 роки, група ОБ4 і ОНБ4 — 23–24 років, група ОБ5 і ОНБ5 — 30–35 років, ОБ6 і ОНБ6 — 40–42 роки; 2) Б1 — позитивне ставлення до себе, Б2 — автономія, Б3 — керування оточуючими, Б4 — особистісне зростання, Б5 — наявність мети у житті, Б6 — самоприйняття

безпеки (ОНБ) на різних вікових етапах мають складнощі із локалізацією відповідальності у різних сферах життєдіяльності: загальний показник інтернальності у них нижчий, аніж у групі ОБ. Виключення представляє показник інтернальності у сфері досягнень, який досягає максимального виразу у період 23–24 та 30–35 років, коли кар’єрні домагання особистості є домінуючими.

В усіх вікових групах осіб, схильних до відчуття особистісної безпеки, високі показники психологічного благополуччя свідчать про душевний комфорт, актуальну успішність поведінки та діяльності, задоволеність міжособистісними зв’язками та спілкуванням. В осіб, схильних до відчуття особистісної небезпеки, в різних вікових групах виявлене загальне незадовільне ставлення до себе; низькі показники особистісної автономії у 30–35 та 40–42 роки, що є індикатором проблем особистісного здоров’я, слабкої психічної стійкості, загальної негативної спрямованості особистісного розвитку, а недостатній рівень автономії в осіб 30–35 та 40–42 років, схильних до відчуття особистісної небезпеки, свідчить про можливі проблеми із саморегуляцією.

Перспективи подальшого розвитку полягають у створенні факторних моделей осіб із ознаками особистісної безпеки і небезпеки на різних етапах онтогенетичного розвитку та обґрунтування необхідності коректувальних впливів.

Список використаних джерел і літератури

1. Гримак Л. П. Резервы человеческой психики / Л. П. Гримак. — М., 1989.
2. Панкратов В. Н. Искусство управлять собой (Практическое руководство) / В. Н. Панкратов. — М.: Изд-во Института психотерапии, 2001.

REFERENCES

1. Grimak L. P. Rezervi cheloovocheskoj psihiki [Backlogs of human psyche]. — М., 1989. — 465 p.
2. Pankratov V. N. Iskusstvo upravliat soboi [Art to manage itself]. — М., 2001. — 187 p.

Бабий Александр Иванович

аспирант кафедры общей психологии и психологии развития личности
Одесского национального университета имени И. И. Мечникова

**ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ЛОКУСА КОНТРОЛЯ
И СУБЪЕКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧИЯ ЛИЦ С ВЫРАЖЕННЫМИ
ПОКАЗАТЕЛЯМИ ЛИЧНОСТНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ/ОПАСНОСТИ**

Резюме

Статья посвящена анализу эмпирического исследования особенностей лиц с выраженными показателями личностной безопасности/опасности. Показаны основные особенности локуса контроля и субъективного благополучия лиц с выраженными показателями личностной безопасности/опасности на разных возрастных отрезках.

Ключевые слова: личность, личностная безопасность, локус контроля, субъективное благополучие, активность.

Babiy Alexander

a graduate student of the department of general psychology and psychology of personality Odessa National University II Mechnikov.

**PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF LOCUS OF CONTROL
AND SUBJECTIVE WELL-BEING OF PERSONS WITH SEVERE
INDICATORS OF PERSONAL SECURITY/DANGER**

Abstract

The article is devoted to analysis of empirical studies of individuals with severe indicators of personal security/danger. Shows the main features of locus of control and subjective well-being of persons with severe indicators of personal safety/hazards for different age segments.

Key words: personality, personal security, locus of control, subjective well-being, activity.

Стаття надійшла до редакції 28.10.2016